

BIBLIAI SZABADEGYETEM

ÁMÓSZ ÉS ABDIÁS PRÓFÉTA KÖNYVE

Előadó: Dr. Tokics Imre

ÁMÓSZ PRÓFÉTA KÖNYVE

A próféta szó etimológiája

A próféta szót a görög προφητης (profétész) szóból vezetjük le. Alapjelentése: hírnök, szóvivő, beszélő. A próféta kifejezés kapcsolatban van a vallásos élettel is. Ebben az értelemben olyan személyt jelent, aki Isten nevében beszél, szól, cselekszik, isteni akaratot és tanácsot hirdet. A héber nyelvben a נָבִי (nábi) kifejezést használták a próféta szóra, amely kapcsolatba hozható az akkád „nabú” kifejezéssel, melynek jelentése: hirdetni, hívni. Az Ószövetségben a próféta az, akit Isten meghívott (passzív szerkezet).

A próféta Izrael történetében

A bibliai próféta hosszabb előtörténete van. A prófétizmus, még az állam megalakulása előtti időszakban, a Kr. e. 11. században kialakul, Sámuel nevéhez köthetjük a prófétaiskolák megjelenését. A nábi a Jahve hit védelmezői voltak, és esküdtek ellenségei a baalizmusnak. A későbbiekben szembehelyezkedtek a királlyal, Salamontól fogva a korábbi törzsszövetség vallási és erkölcsi értékrendszerét védelmezi. A próféták a népet, a közösséget fogták össze, és Jahve nevében védelmezték a nemzetet a pogány hatásokkal szemben. A próféta ellenállása olyan nevekhez kapcsolódott, mint Illés, Elizeus. A Kr. e. 8. századtól megjelennek a klasszikus prófétai személyek, akik abban térnek el korábbi társaiktól, hogy íróprófétáknak nevezzük őket. Azonnal megjegyezzük azonban, hogy a próféták elsősorban nem írásaikon, hanem szóban elmondott ígéretein keresztül formáltak és alakították a kortársaik gondolkodását. Későbbiekben a beszédek összegyűjtötték és gondozták, aktualizálták, melynek az eredménye lett a próféták nevéhez kötött könyv. Az írópróféták közül időben az első volt Ámosz, aki II. Jeroboám király uralkodása idején tevékenykedett Izraelben. Ezek az írópróféták nem foglalkozásként üzték a prófétai tevékenységet, hanem Jahve személyes elhívása alapján. Az elhívott nábit Isten szava ragadja ki eredeti állapotukból, foglalkozásukból, társadalmi helyzetükből. Nem függenek semmilyen emberi intézményes vagy szociális kapcsolattól, kizárólag Jahve képviselőiként lépnek fel a nyilvánosság előtt. Nagyon kemény ítéletet hirdetnek, és a megtérésre hívják fel hallgatóik figyelmét. A fenyegető ítélet, rendszerint elkerülhető, ha megtér a nép.

Ámosz könyvének történelmi háttere

A korszak első fele az általános jólét időszaka, amely Izraelre és Júdára egyaránt gazdasági fellendülést hozott. A szíriai Damaszkusz erejét egy kissé megtörte a növekvő Asszír hatalom. Az izraeli két kis állam még a területeit is képes volt növelni, megindult a gazdasági virágzás, hatalmas kereskedelem lendítette előre a korábban stagnáló helyzetet.

Amennyiben betekintünk a függöny mögé, azt látjuk, hogy a gazdagok és a szegények közötti szakadék még tovább mélyült. A templomi liturgia soha nem látott magaslatokba emelte a vallást, azonban nem volt mögötte kitartó erkölcsi érték és hűség. A 8. század második felében megváltoztak a politikai helyzetek. A megreformált Asszír az egész térség meghódítására törekedett. A végső cél Egyiptom térdre kényszerítése volt. Ennek a törekvésnek állt az útjába először Izrael. Majd Júda. Kr. e. 722-ben elesik, Samária az északi

királyság fővárosa, ahol megszűnt az állami lét is. Júda sikeresen megőrizte szuverinitását. Ezékiás király a nemzeti lét megújításán fáradozva igyekezett szembenézni az új szuperhatalommal. Egyre többször feltették a kérdést, hogy egyáltalán fennmarad-e Júda? A jövő nem az emberi és politikai szövetségek erejétől függ, hanem a Jahve iránti hűségtől és őszinteségtől.

Ámosz könyvének vallási háttere

A király II. Jeroboám (Kr. e. 783–743) viszonylag hosszú uralkodást kapott Istentől. A két testvér ország, időlegesen megerősödik úgy külsőleg, mint belsőleg egyaránt. Damaszkusz hódító erejét megtörte Asszíria. Izrael visszaszerezte a régi területeinek egy részét, az arámoktól, az ammonitáktól és a moábitáktól, északon egészen Hammat városáig kiterjesztették a területeket, dél irányba pedig a Holt-tengerig. A két ország nagysága megközelítette a salomoni birodalmat, mely páratlan gazdasági fellendülést eredményezett. Az ipar és kereskedelem virágzott, a mezőgazdaság kiemelkedő eredményeket produkált, mely megalapozta az évszázadok óta nem tapasztalt fellendülést. Azonban a fényűzésből csak a vagyonosok részesültek. Az adók megnövekedtek, a gazdagok játszi könnyedséggel kifizették, a szegények terhei pedig növekedtek. A fellendülés tovább mélyítette a szociális igazságtalanságokat, mely feszültség forrásává vált. A társadalom napi élete ellentétbe került az évszázados Jahve hit gyakorlatával. Az ősi törzsi törvényeket félretették, és helyette a királyi diktátumok uralták a hétköznapokat. Kialakult egy kiváltságos osztály, akik napról napra gazdagabban éltek, míg a tömegek viszont nem éreztek ebből a fellendülésből semmit. A kánaániták is egyre nagyobb befolyáshoz jutottak az országon belül, akik teljesen idegenül tekintettek a törzsi törvényekre.

A vallás arculata is kedvezőtlenül alakult. A hivatalos vallás a Jahvizmus volt, azonban a szinkretizmuson keresztül sok kánaáni elem vegyült a kultuszba. Az a szemlélet vált úrrá, hogy az áldozatok kiengesztelik Jahvét, akinek a kegyeit el kell nyerni, és majd a jóléten keresztül biztosítja népének fellendülését. A szövetségi hűséget, csak és kizárólag a kultusz pontos betartásában gyakorolták.

Ámosz próféta személye

Időrendben Ámosz az első írópróféta. Júdából származik, Tékoa városából, amely Jeruzsálemtől húsz kilométerre található. Eredetileg pásztor volt, és fügetermesztő. Valószínűleg nem alkalmazott, hanem önálló gazdálkodó lehetett. Nem a prófétai tevékenységéből élt meg. Elhívását közvetlenül Jahvétől kapta, aki a nyáj mellől szólította el. (3,3-8)

Szolgálati területe Izrael, az északi ország. A királyi szentély körül, Bétel városában lépett fel, egy ünnep alkalmával. A népre nagy hatást gyakorolt a beszéde, melyben megjövendölte Amáziás pap sorsát, a király és a szentély végét. A király kitiltatta a szentély környékéről Ámoszt, majd kiutasította az országból, így valószínűleg visszatért Júdába.

A próféta Kr. e. 760–740 között tevékenykedhetett, majd amint megjövendölte, néhány évtized múlva 722-ben jött a vég, megszűnt az északi ország, Izrael.

Ámosz könyvének keletkezése

Valószínűleg nem a próféta irodalmi tevékenysége következtében áll elő a mű, hanem tanítványai, követői, a prófétaiskola állította össze. Két fontos szakaszból áll a könyv, Ámosz szavaiból, majd a látomásaiból, melyet a későbbiekben kiegészítésekkel láttak el. A könyv végső formába öntésének színhelye: Júda. Valószínűsíthetjük, hogy az első íróprófétaként olyan tanítványi kör alakult ki körülötte, akik hallgatták őt, ismerték prófétai tevékenységét, majd halála után azonnal leírták prófétai igehirdetéseit. Sőt, amikor Kr. e. 722-ben bekövetkezett az északi ország pusztulása, akkor a bételi jövendöléseit ismét aktualizálták.

Ámosz könyvének tanításai

- Bűnök a szociális igazságtalanságok miatt
- Igazságtalan jogrend és igazságtalan bírászkodás
- Helytelen vallásgyakorlat
- Izrael megérett az ítéletre, meghirdeti a pusztulást, mely elkerülhetetlen
- Igehirdetésének alaphangja az ítélet
- A végső szó mégis a remény, és felcsillan a túlélés lehetősége

ABDIÁS PRÓFÉTA KÖNYVE

A könyv jellegzetessége

Abdiás könyve a legrövidebb könyv az Ószövetségben, mindössze 21 vers. Ennek ellenére rendkívül összetett alkotás. Egysége és felosztása megosztja a szakirodalmat. 1,1–14b és Jer 49,7–22 között irodalmi kapcsolat áll fenn. A próféta nevének jelentése: „*Obadja*” azaz „*Jahve Szolgája*”. A prófétáról nevéen kívül szinte semmit nem tudunk. Mindenesetre azt teljesen kizárhatjuk, hogy egy eredetileg névtelen irathoz hozzáillesztették volna az Abdiás nevet, így adva legitimitást az írásnak. A kutatók megállapodnak abban, hogy az írás és Abdiás összetartoznak. A könyv tartalmát röviden így foglalhatjuk össze: az ÚR napja Edomnak ítéletet, Sionnak üdvösséget fog hozni.

Történeti háttere

A könyv üzenete, hogy a keleti arab törzsek inváziója el fogja söpörni Edomot. A hagyomány alapján Abdiás Ézsautól származtatja az edomiakat. Edom a Holt-tengertől délre található sziklás területen fekszik. Egyik kiemelkedő katonai erődítménye Szela városa, amely a későbbi elnevezésén vált igazán híressé *Petra* néven. Edom országa Dávid óta, Izrael hűbéresei közé tartozott. A déli karavánút, ezen a térségen haladt, az Akabai-öböl és Geber között. Kr. e. 734-ben Edom kivívta függetlenségét. Ettől fogva a határmenti villongások váltak megszokottá Júda és Edom között. A feszültséget az fokozta, hogy 597-ben, az edomiták nyíltan a hódító babiloni hadsereget támogatták Júda leigázása alkalmával. Sőt, katonai csapatokat is biztosítottak Jeruzsálem ostrománál, melyek részt vettek a város kifosztásában. (14. vers) Mindezek után az egyiptomi irányba menekülő júdeaiakat elfogták, és a hódítóknak kiszolgáltatták. Archeológiai leletek szerint ezt követően, a meghódított országba edomi telepések nyomultak be. A végső vereséget követően Kr. e. 587-ben Nabukadneccar király Júda lakosságának jelentős részét saját országába, Babilonba deportáltatta.

A könyv jelentősége

Az Edomiták a Holt-tengertől délre eső hegyes területen éltek. Az ószövetség könyvei „*Seir földje lakóinak*” nevezi meg ezt a népet. Ézsautól származtatja Abdiás könyve az edomitákat, amikor „Ézsau hegyének” nevezi országukat. Az edomita kultúrába enged bepillantást a központi városuk „Szela”, melyet később Petrának (kövek városa) neveztek el. Petra romjai ma Jordániában található. A város úgy elbújt a hegyek takarásában, hogy évszázadokon keresztül csak a helyi beduinok ismerték a településhez vezető titkos keskeny ösvényt, mely egy hosszú sziklahasadékon keresztül vezet ma is a romokig. Petra városa szinte bevehetetlen volt a megközelíthetetlen hegyek és félelmetes szakadékok miatt. Abdiás könyve megemlíti egy másik edomita települést, „Témán” városát, melyet ugyancsak legyőzhetetlen hatalmas hegyek fogtak körül és szinte meghódíthatatlannak tűnt. Témán városának lakói nagyon híresek voltak bölcsességükről, amelyet Abdiás könyve is felidéz 8–9 versben. A sziklás

magaslatok lakói voltak az ókorban a hegyi sasok, melyek a helyi emberek jelképévé váltak, Abdiás erre is tesz utalást.

A próféta visszamaradt a meghódított országban, hűségesen kitartott a hite és Istene mellett. Mindenki egy kérdés kavargott: miért történt mindez? Jeruzsálem pusztulásának emléke gyötrő fájdalommal töltötte el a túlélőket. A pusztulás még keservesebb akkor, amikor a testvérnép hátba támadta Júdát. Midőn a közelgő arám csapatok fenyegették Edomot, Abdiás ítéletet hirdet ellenük és mindazokkal szemben, akik örültek a pusztulásnak. Az ÚR napjáról szól, a helyreállításról, a vigasztalásról, az ítéletről és az üdvösségről.

Abdiás könyvének keletkezési ideje

A szövegben nem találunk közvetlen utalást a keletkezési időre vonatkozólag. Jeremiás írásának Edom elleni részével nagyon hasonló az 1,1–14b. Az is elképzelhető, hogy mindketten egy közös forrásból merítettek, mint régebbi hagyományból. Többen Abdiás könyve eredetisége mellett érvelnek, és a jeremiási könyv másodlagosságát feltételezik. Az viszont egyértelmű, hogy az abdiási kifejezések apokaliptikus jellegűek, míg a jeremiási kevésbé az. Az 5. században már ismert volt a könyv, keletkezési ideje 586–560 közötti időszakban keresendő.

Abdiás könyvének teológiai jelentősége

Edom fiai Ézsau csúfnevét viselték, melynek történetét 1Móz 25,29-30-ban találhatjuk meg. Az edomiták Ábrahám és Izsák vérvonalából származtak. Lényegében az izraeliták közeli rokonai voltak, mivel Jákob ikertestvérétől Ézsutól eredeznek. A két nép között soha nem alakult ki a testvéri jellegű kapcsolat az évszázadok alatt. Bár azt is látjuk, hogy a Krónikák könyvének toledótjai (nemzetségtáblái) edom törzsfőit is számba vették. (1Krón 1,43-54) Említést kell még tennünk egy Obed Edom nevezetű családról, akinél Dávid a Szövetség Ládáját három hónapra letette, mielőtt Jeruzsálembe vitték volna. (2Sám 6,10-12; 1Krón 13,13-15,25) A honfoglaláskor kezdődtek el a nehézségek, amikor az edomiták nem engedték területükön átvonulni a tizenkét törzs tagjait, azonban ekkor még fegyveres konfliktus nem alakult ki közöttük. (4Móz 20,14-21)

Vajon mi történt az edomitákkal Jeruzsálem pusztulását követő időszakban? Jelentőségük a Kr. e. 460-ban megroppant, mivel egy arab népvándorlás elsöpörte az edomi kultúrát, majd a Kr. e. 312-ben féltett és híres városuk Petra is elesett és elnéptelenedett. A római megszállás idején Kr. e. 63-ban, Idumea tartomány néven tartották számon. Innen származott Nagy Heródes (nevének jelentése: Hősi Ivadék; uralkodott: Kr. e. 40–Kr. u. 4. április 11-ig), aki a betlehemi gyermekgyilkosságra parancsot adott. Edom országáról a történelemben a végső nyomokat Kr. u. 70-ben találjuk, és szinte Jeruzsálemmel együtt pusztult el, és tűnt el végleg szemünk elől.

Az edomi kultúrát a több mint egy évezreden keresztül erőszak jellemezte. Az agresszió jelen van a történelemben. Az edomiták is úgy vélték, hogy megfélemlítéssel lehet megoldani a nagy kihívásokat. Vajon mennyit változott a világ napjainkra? Az edomi gondolkodás nem kísérti-e a ma emberét is? Nem csupán a politikusokat, hanem bennünket – átlagembereket –, akik talán az erőszakra erőszakkal válaszolunk.

Isten figyeli a népek és nemzetek életét és erkölcsi tetteit. Olyan hosszan hallgat, hogy sokszor az emberek azt gondolják, hogy mindent megtehetnek, mert nincs isteni igazságszolgáltatás. Az ÚR napja pedig azt jelenti, hogy Isten megítéli a népeket és az embereket. Ez alól sem Izrael, sem Edom nem kivétel.

A könyvön átsüt az a gondolat, hogy Izrael Istenének van hatalma a népek felett, és a végső szót Jahve fogja kimondani az ítéletében. Edom felett is a történelemben Izrael Istene végrehajtotta az igazságszolgáltatást. Edom bukása nem Júda nemzeti bosszújának eredménye, hanem Isten ítélete!